

Arnaldo Morelli ukratko je prikazao glazbeni život u crkvi sv. Jeronima. Prvi i najpoznatiji orguljaš, Alessandro Costantini (1608—1609) postao je domalo orguljaš u sv. Petru. Postojala je i »capella«, zbor koji je pjevao osobito za svetkovinu sv. Jeronima, a u arhivu se nalaze imena dvadeset orguljaša, Tallijana i Hrvata.

Hrvatska crkva sv. Jeronima nije bila (i ostala) centar vjerskog života samo za Hrvate već i za brojne rimljane.

Erina Russo de Caro izložila je povezanost rimskih obitelji s crkvom sv. Jeronima. Osobito je uočljiva povezanost obitelji iz koje je potekao sam papa Siksto V, čiji je nećak, kardinal Alessandro Peretti da Montalto, bio također naslovnik naše crkve.

Lik nedovoljno poznatog slikara Giuseppe Puglija, koji je u crkvi sv. Jeronima ostavio tri svoja djela (oltarne slike: Gospa s djetetom i sv. Anom, sv. Jeronim i Pietà) osvijetlila je Alessandra Ghidoli, nastojeći prikazati umjetničku i povijesnu vrijednost njegovih djela.

Veoma zanimljivo i teološki bogato predavanje imao je Vjeko Božo Jarak iz Mostara. Svoje razmišljanje o kršćanskoj poruci umjetničkih djela u sv. Jeronimu obogatio je tumačenjem kršćanske poruke koju pojedina djela u sebi nose. Posebno je govorio o freskama P. Gagliardija i o djelima hrvatskih umjetnika: I. Meštovića (Rimska Pietà), J. Kukuljevića (Uskrsnuće Isusovo i Uskrsnuće Lazarovo) i I. Dulčića (Raspeti Krist okružen sv. Jeronimom i hrvatskim blaženicima).

Tomislav Mrkonjić je iznio kritičko vrednovanje onog što je napisano o crkvi sv. Jeronima do početka prošlog stoljeća, osobito u raznim vodičima, gradskim kartama, spisima o važnim osobama vezanim uz sv. Jeronim i u prikazima o umjetničkim djelima.

Simpozij je sa znanstvene strane zaključio Atanazije Matanić, naglasivši vrijednost dosad učinjenoga i nadu da će ova predavanja ne samo ubrzo ugledati svjetlo dana već da će, osobito s nacionalne strane, biti još produbljena i obogaćena.

Simpozij je ujedno prikladno povezan i s liturgijskim slavljem proslave 400. obljetnice crkve sv. Jeronima tako da je u crkvi slavljenici, 2. travnja navečer na svečanoj sv. Misi predvođenoj od vicerektora Zavoda Đure Gašparovića, uz prisutnost velikog broja članova hrvatske zajednice u Rimu, pjevao mješoviti zbor zagrebačke katedrale, koji je poslije mise održao i zanimljiv koncert duhovnih skladbi.

NEOBIČNA POJAVA RUSKE DUHOVNOSTI

Irina Gorajnov, *I pazzi in Cristo nella tradizione ortodossa*, Milano, 1988.

Tomo Vukšić

Grci su ih zvali *salos* ili *moros*. Rusi im dadoše ime *jurodivyj*, a na hrvatskom bismo ih mogli nazvati svete budale ili, možda, Božje budale. Međutim, kako god ih nazvali, radi se o izrazima koji nikako ne ulaze u krug pristojnih imena moderne civilizacije. U stvari, njihova imena nikada nisu ni bila »pristojna«. — Niti su oni sami željeli da se prema njima lijepo odnosi, niti su pokazivali svoju »odgojenost« prema drugima.

Radi se, u stvari, o jednom od pokreta monaške duhovnosti koji, sve do najnovijih vremena, posebno u istočnom dijelu kršćanstva, stvarno postoji. Božja budala je »netko tko, skrivajući se iza glumljene ludosti, živi Evanđelje doslovno, siromašan, i bez skloništa« (15). Ovi ljudi ne spadaju u krug onih što, zbog svoje ludosti ili nekih nastranosti, spavaju ispod mostova i bez ikakva plana lutaju svijetom. *Jurodivijj* su litalice, ali s točno određenim ciljem, koji je uvijek religiozan, inspiriran Biblijom.

Naime, već je prorok Izaija »tri godine išao gol i bos kao znak i znamenje Egiptu i Kušu« (Iz 20, 3), a Jeremija nosao jaram na vratu (Jer 28,10). Ezekijel je jeo kruh pečen na izmetinama (Ez 4), a Hošea stupa u brak s jednom prostitutkom čime želi slikovito pokazati kako »Jahve ljubi djecu Izraelovu, dok se oni k drugim bogovima okreću (Hoš 3,1).

Riječi apostola Pavla: »Mi smo ljudi zbog Krista...« (1 Kor 4,10) služile su zapravo kao temelj ovog cijelog kršćanskog »ludačkog« pokreta. Postojali su stvarno »kao smeće svijeta, kao izmet svijui« (1 Kor 4, 13), a već u prvim stoljećima kršćanstva poznata su imena takvih osoba. Npr. monahinja Izidora, koju su druge članice sestринства, uvjerenе da je luda, izazivale, tukle i ponižavale upravo stoga jer su je se stidjele. I što je najneobičnije: »Što god su je više progonile, ona je izgledala to sretnija« (30). Ili pak Serafim Sindonita koji je umro početkom V. st. — prva Božja budala koja je hodala doslovce gola, čak i ulicama Rima.

Najozbiljniji stručnjaci ne dopuštaju da se ova pojava proučava samo kao atrakcija. *Apatheia*, stanje potpune indiferentnosti prema svemu onome što ga okružuje, koju Božja budala postiže, omogućuje mu ovakvo ponašanje. S druge strane, ponašajući se ovako, Božja budala si omogućuje samoću i slobodu duha, neophodne za molitvu, budući da nitko »pristojan« neće doći k njemu. Međutim, iako su »mudri« bježali od »ludih«, ovi ih, vidjet ćemo to poslije, nisu puštali na miru. K tome, iako su erudicija, učenost i znanje na velikoj cijeni u svakom društvu, a posebno u Crkvi, Božje budale su redovno radikalno odbacivali svako školovanje oslanjajući se samo na unutarnji glas čiste savjesti. Usprkos tom njihovu »elementarnom« neznanju, bili su na daleko poznatiji kao oni koji su čitali tuđe savjesti.

»Ludi zbog Krista«, međutim, nigdje, nisu bili tako poznati i toliko cijenjeni kao u pravoslavnoj Rusiji. Prvi ruski *jurodivijj* zvao se Izak, a živio je kao monah u Kijevu u XI. st. Oblačio se u jarčevu kožu, tek oderanu, natakavši je na vrat tako da bi kostrijet okrenuo prema svome tijelu i na taj način je sušio. Unatoč velikoj zimi, uvijek je hodao bos. Zbog svega toga drugi monasi su mu se rugali. Ali, poslije jednog čuda koje je učinio na oči gled sviju, počeli su ga javno smatrati svetim. On se, međutim, da izbjegne takvim pohvalama, odjednom počine ponašati kao pravi ludak. I što je nečuvano u monaštvu, da bude uvjerljiviji u svome »ludilu«, zadirkuje i samog manastirskog igumana.

Upravo njihov otvoreni kritički odnos prema »velikima«, koji je bitni dio apostolata Božjih budala, jest ono po čemu su posebno poznati i po čemu su, zapravo, stekli slavu. Naime, kad je u XVI. st. u Rusiji došlo do identifikacije države i Crkve, državni klerikalizam je nanio velike štete Crkvi. Među monasima, biskupima i klerom sve je manje svetih osoba, a sama Crkva je zarobljena državnim lancima. Protiv ovoga se dižu Božje budale s nakanom da oslobode Crkvu. Jednako tako ustaju protiv carskih progona nedužnoga naroda. Tako je npr. sv. Mikula nazvao u lice cara Ivana Groznog, koji je na konju ušao u grad Pskov u nakani da ga sravni sa zemljom, »pijanicom krvi« nedužnih ljudi, pošto je k njemu dotrčao jašeći na štapu kao dijete koje se igra. Ili pak kad je car Ivan Grozni odlučio uništiti grad Novgorod, optužen zbog izdaje, i pobiti sve njegove stanovnike, zatražio blagoslov od Božje budale Arsenija, ovaj mu odgovori: »Dosta si krvi popio, krvožedna životinjo, tko te može blagosloviti, tko može moliti za tebe?« — Ivan Grozni je olako skidao glave, čak i biskupima, ali ovu vrstu ljudi ni on se nije usudio dirati.

»U Rusiji *jurodivijj* siromašnog su podrijetla. Njihovo prorokovanje, osobito u Moskvi, ne sastoji se toliko u proricanju budućnosti koliko u buđenju sa-

vjesti, upravljajući čovjeka iz ove zemlje nepravde prema Kraljevstvu gdje vlada istina« (99). Ali, unatoč provokativnom ponašanju Božjih budala, svi su ih odreda poštivali. Čak i carevi. Dapače, zvali su ih i na svečane ručkove. Tako npr. car poziva na ručak *jurodivij* Bazilija Nagohodca (nag hodao, umro 1552); ovaj dolazi, a onda triput doslovice baca čaše vina koje mu nalijeva sam car tvrdeći da tako gasi požar koji je izbio u drugom gradu. Iako je bio sav bijesan, car nije dirao tog »čudaka«. Poslije se, međutim, ustanovilo da je požar zaista postojao, i to baš u vrijeme kad je Nagohodac prolijevao vino. A kad je Bazilije umro, sam car je nosio njegov lijes. Obučeni često samo u lance, pojavljivali bi se nerijetko i usred liturgije i javno se rugali glumljenoj pobožnosti ometajući tako odvijanje obreda. Posebno bi to rado činili kad bi bilo puno »gospode« u crkvi. Na trgovima bi javno pljuvali za plemićima, a prosjacima se klanjali do zemlje. Nepozvani bi znali doći na najsvetačnije gozbe i nepomično buljiti u najuglednijeg gosta.

Car Petar Veliki, koji vlada u XVIII. st. i obnavlja Rusiju, naređuje čišćenje države od svih lutalica i naređuje da svi moraju raditi. Božje budale su, međutim, i to nadživjele. Baš u to doba pojavljuje se čak i prva ženska Božja budala. Zvala se je Ksenija (1720—1790), a poznata je po svojim proštivama koja su se redovito obistinjavala. Na njezinu grobu je u Lenjingradu bila sagrađena i kapelica, ali je 1964. srušena, a *Pravda* je tom zgodom pisala: »Kult blažene Ksenije se nastavlja.«

Poznat je također i slučaj Ivana Grigorevića Bosohodca iz polovice prošlog stoljeća. Obučen samo u košulju »kojoj je bilo nemoguće odrediti boju«, uvijek je hodao bos. Po cijele noći je provodio na otvorenom u molitvi, a već u zoru je bivao prvi u crkvi. Godine 1852. bila je vrlo hladna zima, a Ivan je i dalje noći provodio na otvorenom. Kijevski metropolit Filaret stoga naredi da se Ivanu pripremi jedna monaška ćelija s krevetom, stolom, stolicom i peći. Ivan je u njoj ostao samo do prve slijedeće nedjelje. Tog dana je potpuno gol izišao i tako u znak protesta šetao tamo-amo pred crkvom u kojoj je metropolit trebao služiti liturgiju. Svi koji su dolazili u crkvu, skandalizirani, ostajali su bez riječi, a Ivan — kao da se ništa nije dogodilo.

Moglo bi se i dalje nizati slične primjere. Koliko čudne, toliko istinite! Inak valja reći da je i u pravoslavnom svijetu uvijek bilo i lažnih budala Božjih kao i umno poremećenih osoba. Za takve su postojale bolnice i zatvori ili progonstva u Sibir gdje su, nažalost, ponekad završavali i ovakvi kršćanski maksimalisti upravo zato što nisu štedjeli ni careve, ni policiju ni igumane, a sve iz ljubavi — shvaćene na njihov način — prema Bogu i prema čovjeku.

Na kraju, postavila se pitanje: ima li danas igdje ovakvih »čudaka«? Autorica naše knjige, koja je polu-pustinjački živjela na otoku Patmosu, na naše veliko iznenađenje, veli da ih još uvijek ima u Rusiji (193), a inspiraciju za svoje ponašanje da nalaze u nepodudaranju realnosti koju živimo s kršćanskim normama kako ih oni razumiju. »Svojim ponašanjem *jurodivij* pokazuje, da baš svijet, koji se smatra kulturnim, nije onaj pravi; on je lažni svijet, dvoličan, nepravedan i u raskoraku s kršćanskim zahtjevima. Stoga se on ponaša u stvarnom svijetu onako kako bi se trebalo ponašati u svijetu 'protokulture'«.

Sama knjiga, iako je vrlo zanimljiva i sadržajna, pisana je dosta »ludo«, kao što je uostalom »luda« i tematika koju obrađuje. Naime, kao što Božje budale svoju okolinu nisu ostavljale ravnodušnom, tako ni knjiga, koja se kao prijevod s francuskog u Italiji pojavila 1988, svoga čitatelja ne štedi od iznenađenja. Nadamo se, u isto vrijeme, da tiskanje ove knjige neće biti zadnja »ludost« poznate katoličke izdavačke kuće Ancora. Jer, sadržaj ovakvih knjiga informativan je i zanimljiv čak i onda kad nije prihvatljiv.